

НАР. БИБЛИОТЕКА - СОФИЯ
1916 г. № 4091

184

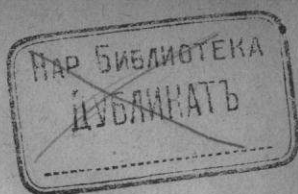
ПИРОТЪ

ИСТОРИЧЕСКИ БЪЛЪЖКИ

СТЪКМИЛЪ:
К. ПЪРЛИЧЕВЪ.

СОФИЯ
Печатница П. Глушковъ
1916.

ХХХII. В. 125

ПИРОТЪ

ИСТОРИЧЕСКИ БЪЛЪЖКИ

СТЪКМИЛЪ:
К. ПЪРЛИЧЕВЪ.

СОФИЯ
Печатница П. Глушковъ
1916.

3914

UNBOLP

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1895

*
* *

Слѣдъ вѣроломно нарушениѣтъ сѣрбско-български договоръ отъ 1912 година, Сѣрбия заседна въ Македония, и подиръ убийството на австрийския прѣстононаслѣдникъ и неговата съпруга, макаръ и три пѣти мачкана отъ сѣверния си съсѣдъ, тя пакъ гордо вирѣше глава на горѣ и не прѣставаше да изявява своитѣ претенции надъ много и много още други земи, които, по сѣрбската наука и сѣрбското право, се падали изключително на сѣрбската държава, която по Божие прѣдопрѣдѣлзние трѣбвало да стане непрѣменно „велика“. Така, нѣколко само дена прѣди послѣдното прѣминаване на Дунава и Сава отъ страна на Австро-Германцитѣ сѣрбската патриотическа пресе опорѣсти, че историята имала да запише, какво въ врѣмето на краль Петра Карагеоргевича, Сѣрбия е прибрала подъ своя власть всички сѣрбски земи, а именно: Македония и Стара Сѣрбия, Босна и Херцеговина, Далмация и Славония, Чехия и Хърватско, Банатъ и Бачка, Искъръ и Марица,

По една прѣвратность на сѣдбата, два мѣсеца слѣдъ това откровение, краль Петъръ, забравилъ и тронъ и величие, укри се нѣгдѣ изъ непривѣтнитѣ усои на негостоприемна Албания, безъ войска, безъ подслонъ, безъ храна...

Никога историята не е отбѣлѣзвала събитие по-назидателно и по-сѣкрушително за ония, които имаха дързостъта да го подготвятъ и малодушието да го прѣживѣятъ.

Пиротъ.

И такъвъ чисто български градъ като Пиротъ, който никога прѣди 1878 г. не е билъ подъ сърбска власть, нито въ врѣме на Душановата държава, нито е влизалъ нѣкога въ областта на Ипекската сърбска Патриаршия, слѣдъ 1878 г. трѣбвало, благодарение на сърбския държавенъ шовинизъмъ, да се отдѣли отъ българската снага и въ продължение на послѣднитѣ 37 години да изпитва болкитѣ, които му причиняваше чуждата власть.

Но Господъ забавя, ала не забравя!

А сега нека оставимъ историята да каже какъвъ е билъ и какъвъ е Пиротъ.

Когато сърбската държава се е разширила до най-голѣмитѣ си прѣдѣли — а това е било, както казахме, въ Душаново врѣме — Пиротъ си е оставалъ винаги вѣнъ отъ сърбската граница. По-късно той никога не е ставалъ сърбски градъ.

Най-старо пжтешествне, въ което се споменава за Пиротъ, е отъ 1578 година. То е извършено отъ теолога Стефанъ Герлахъ, който придружавалъ царския посланикъ Д. Унгнада въ Цариградъ и е държалъ дневникъ за мѣстата, прѣзъ които сж минали. На едно мѣсто, прочее, Герлахъ казва:

„...Кренув од овога бунара (над којим је Цариброд, мало бугарско село) путоваху даље лјепим родним предјелом и полјем и приспјели су по подне у Шаркѡј или Пирот, као што га Бугари зову; 20 ноциште, 3 милје далеко. Ово је велика варо-

шица. . . Ту има мало *Бугара*, који неимају цркве... Готово под гором, е *бугарско* село Ку-или Гјуричешме, 21 ноциште, 2 велике милје далеко. . . Недалеко одавле има под брдом манастир св. Димитрије, у којем има 5 калуђера, који држе *бугарску школу* и уче читанје, писанје и појанје *бугарске литургије*.

Незлюбивиятъ богословъ си разправя откровенно и безпристрастно, какго си е било на врѣмето. И кой непрѣдвзетъ умъ може да се усѣмни въ това!

Въ единъ „Поменикъ на Зографския манастиръ въ Света гора“, писанъ прѣзъ 17 вѣкъ и съ допълнения отъ 18 вѣкъ, личи единъ надписъ,

озаглавенъ „Българска земя гдѣши мѣсто Високъ (мон) Сѣи Архангелъ“; постѣ слѣдва списъкъ на дарителигъ, за да се поменуватъ имената имъ.

Въ „Втора Змѣвека прѣпразка на Паисиевата История“ четемъ: *Болгарскаа земя* на четири части са раздѣлава. Първа часть. . .

Часть втораа ду Фракѣи колкѣ градови има *Български: Кюстендилъ: Банъ: Брезникъ, Трънъ: Пиротъ: Лесковицъ: Нишъ Врѣша.*

Българи въ отъ Пиротъ и пиротско не само не сж назадъ, ами напротивъ. тѣ сж първи между своитѣ сънародници българи въ политическата борба за свобода дротивъ турцитѣ. Ето какво пише французинътъ Бланки въ съчинението си „Пжтешествие изъ България прѣзъ 1841 година“ за началото на българското въстание въ Западна България: „Първитѣ неприятелски дѣйствия между християни и турци започнаха въ долината между Пи-

ротъ и Нишъ съ отнемането на нѣколко поста, кждѣто българи, въоръжени съ тояги, бѣха успѣли да взематъ и едно оржие“. Колко е било тежко на тия храбри българи, които се борили за свобода противъ турци, слѣдъ 1878 година да бждатъ угнетени въ своя езикъ и въ своята народностъ отъ нетурци!

На 1853 година въ Бѣлградъ излѣзе на сърбски езикъ карта на сърбския народъ: „Србія и землѣ у коима се сръбскій говори са неким частима пограничній земаля управльно и на цинкусу резано од професора К. Дежардена“. Споредъ тая карта, сърбски се говори на югъ отъ линията, която съединява Фиуме съ Сегединъ въ Маджарско и съ устието на Тимокъ; на западъ линията върви отъ Рѣка по Адриатическия брѣгъ близо до Шкодра. Юго-източната граница дѣли сърбския говоръ отъ албанския и българския. Споредъ това, освѣнъ цѣла Македония, въ българската частъ влизатъ и градоветъ Гиляни, Враня, Лѣсковецъ, Пиротъ и Мустафа-паша-паланка. Ако на 1853 гбдина Сърбия бѣше така шовинистична, каквато бѣше станала слѣдъ 60 години, Дежарденъ би билъ удавенъ и картата му изгорена.

Стефанъ Верковичъ въ писмото си до професоръ Вл. Ивановичъ Ламански на 17 мартъ 1878 между другото пише и слѣдното по поводъ прѣкаленитѣ претенции на сърбскитѣ шовинисти: „Нечуванитѣ безобразия на Сърбитѣ се простиратъ до тамъ, щото тѣ ни най-малко не се стѣсняватъ да лъжатъ прѣдъ цѣлъ свѣтъ като казватъ: „Сърби отъ Нишъ, сърби отъ Пиротъ, сърби отъ Лѣсковецъ“ и пр. А до колко населението на тия и други градове е сърбско доказва книгата на Бланки, ав-

стрийскитѣ документи по Нишкото българско въстание, документитѣ приложени къмъ книгата на Н. Поповъ „Россія и Сербія“ и други, въ които се говори, че християнското население въ Нишъ, Лѣсковелъ, Враня, Прокуплье, Бѣла-Паланка, Пиротъ и тѣхната околностъ е българско, въстаницитѣ сж българи, пострадалото и забѣгнало население отъ тия краища въ Сърбия е българско.

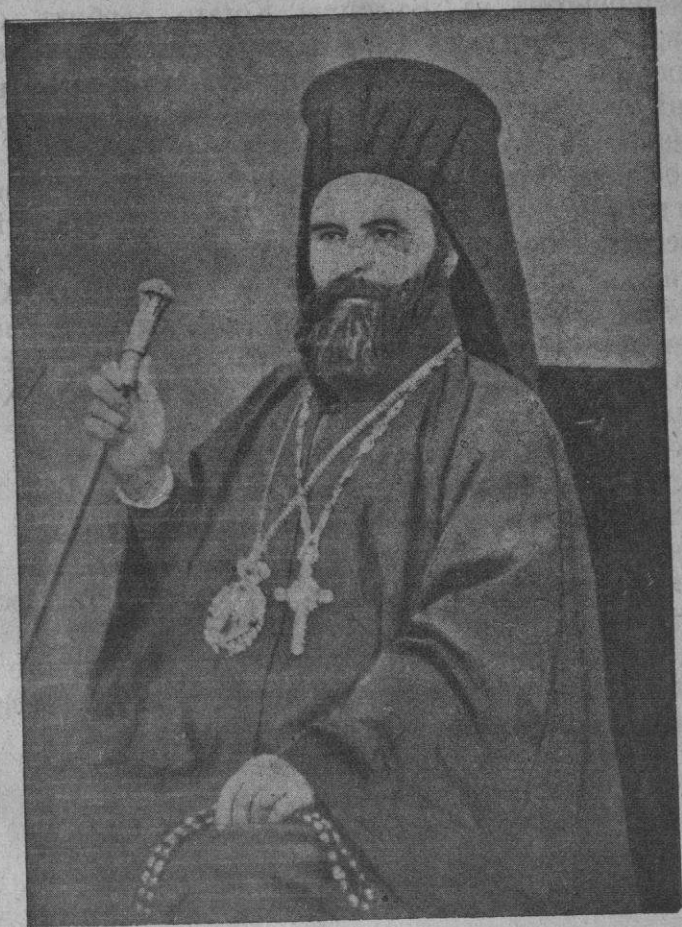
Въ разговоритѣ между прѣдставителитѣ въ прѣдварителната и редовна Цариградска конференция никога не е ставало дума за сѣрбско население въ въстаналитѣ области. Въ Английската синя книга за 1877 г. има много рапорти за забѣгналитѣ българи отъ Пиротско и Нишко въ Сърбия. Разпитътъ на тѣзи нещастници бѣжанци българи ставалъ въ присѣдствието на сѣрбскитѣ префекти Саричъ и Радовичъ. На тѣзи двама чисти сѣрби въ 1876 година не е правило впечатление обстоятелството, дѣто жителитѣ на Пиротски и Нишки окрѣзи сж се казвали българи!

А. С. Анучинъ, пратенъ въ Берлинъ да придружава рускигѣ пълномощници князь Горчаковъ и графъ Шуваловъ, се възмушава отъ сѣрбскитѣ претенции и въ едно отъ писмата си пише: „Днесъ (1 юли 1878 г) бѣхъ у Шувалова. Тамъ бѣше и Ристичъ. Той силно агитира за присѣдинението къмъ Сърбия освѣнъ на отстѣпената ѣ вече Враня, но още и за Пиротъ и Трънъ. Въ своя бъртвежъ той се увѣче до тамъ, щото заяви, че желанието на населението отъ тия градове съ тѣхнитѣ околности било да станатъ тѣ сѣрбски. Той получилъ ужъ много такива заявления, та ако се попита народътъ, то безъ съмнѣние всички мѣстни жители ще се изкажатъ за присѣдинението имъ къмъ

Сърбия. Като запознатъ добръ съ обстоятелствата, азъ опровергахъ това съ факти, като казахъ, че ако има гласове за Сърбия, то е само поради това, че тѣзи мѣста, за съжаление, сж заети отъ сърбски войски и че тамъ е наредена не наша (т. е. руска), а сърбска гражданска администрация, която върши страшни безобразия и която е изисквала щото духовенството въ ектениитѣ си да поменува името на князь Милана. Пиротскиятъ митрополитъ, който е протестиралъ противъ сърбскитѣ поредки, биде заловенъ и отведенъ въ Нишъ, дѣто го държатъ като плѣнникъ“.

А противъ тия „страшни безобразия“ и жестокости, за които говори генералъ Анучинъ, е възнегодувало цѣлото пиротско население, като е отправило на 18 априлъ 1878 г. до руския императоръ силенъ протестъ, подкрѣпенъ съ печата на Пиротската община и покритъ съ повече отъ 200 подписа. И можеха ли да не протестирагъ Пиротчани за насилията и гонидбата на сърбската власть върху тѣхния майчинъ езикъ и родното имъ име? Пиротъ по съставъ на своето население и по географско положение винаги прѣди 1878 година е билъ въ тѣсна връзка съ София, Видинъ и Нишъ. Възраждането въ тоя градъ се е извършило еднакво и то въ сжщото врѣме, както въ другитѣ части на българската земя. Пиротъ е ималъ свои български училища и църкви прѣди да се разрѣши българския църковенъ въпросъ. Първитѣ учители били мѣстни хора, но отъ 1869 година има вече учители и отъ други градове на България. Въ българския църковенъ въпросъ Пиротчани взеха живо участие и тѣ имаха за свой митрополитъ българина Партений

още въ 1869 година. Въ членъ 10 отъ султанския ферманъ за учредяването на Българската екзархия

Пиротски Митрополитъ Евстатий †

се казва: „Духовниятъ окръгъ на тая екзархия ще обема Русенската, Силистренската, Шуменската...

НАР. БИБЛИОТЕКА
ПЛЕ...

Нишката, Пиротската и други епархии. Пръв и послѣденъ екзархийски вледица въ Пиротъ бѣше Евстати, заточенъ първо въ Крагуевацъ, послѣ екстерниранъ въ България. Когато сърбитъ окупираха Пиротъ въ 1878 година, тамъ имаше добръ уредени български основни и класни училища, двѣ църкви и не малко просвѣтени българи граждани. Въ границитѣ на България, особено въ София и Цариградъ живѣятъ хиляди бѣжанци отъ Пиротъ и околията му. Мнозина отъ тѣхъ заематъ видно мѣсто въ българското общество; стига да споменемъ имената на проф. Д-ръ Кръстевъ, Спасъ Вацовъ, директорътъ на централната метеорологическа станция, Д-ръ Зжбовъ, висшъ сѣдия, полковникъ Мечковъ, полковникъ Христовъ, учителя Григоровъ и много други. Е, не се гаси това що не гасне!

И за голѣмигъ народни тѣги сѣдбата отплаща съ велики радости. Пиротчани усѣтиха такава радость на 25 октомври 1915 година. Тая велика радость тѣ я дължатъ на братския български войникъ.

Братя Пиротчани, заслужете я, като пазите за винаги своята свобода и народность както пазите зѣницата на окоето си!

* *

Ние българитѣ имаме недостатѣци, за които даже и въ такъво врѣме като днешното, когато изпъкнаха на явѣ отличнитѣ боеви качества на въоръжения български народъ, все пакъ трѣбва да се натяква до тогава, до когато се изгладятъ толкова, че да не ни е срамъ, кога ни хвалятъ приятели отъ други народности. Ако днесъ, за щастие не е Паисиевото врѣме, когато българинътъ се срамувалъ да каже, че е българинъ, за съжаление и днесъ все още има българи, които не познаватъ родната си история, немарятъ за родната си рѣчь, не знаятъ до кждѣ е било, до кждѣ е сега и до кждѣ трѣбва да бжде българско. Кажете ми какъ да се заклеми единъ „интелигентенъ“ българинъ, дългогодишенъ учителъ и бивши училищенъ инспекторъ, който въ прѣдвечерieto на войната твърдѣше, че гр. Дойранъ е населенъ съ всѣкакви други, но не и съ българи?

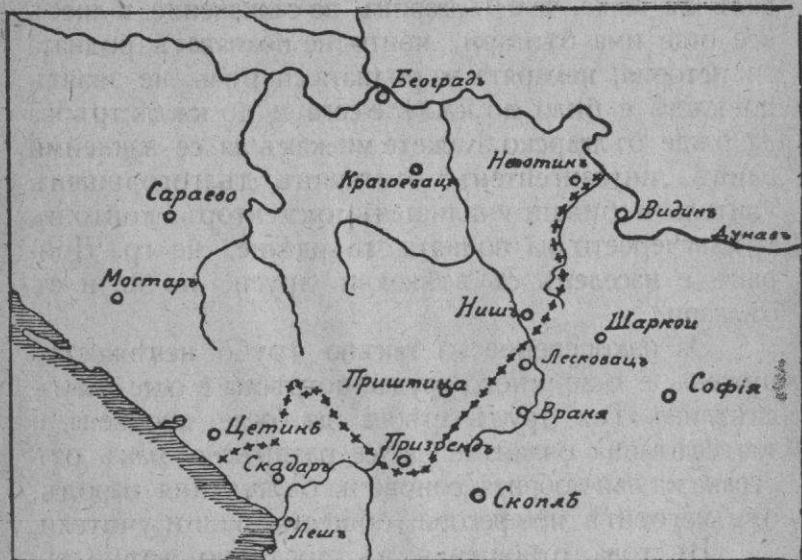
За изкоренение на такъво грубо невѣжество нуженъ е още много трудъ, потрѣбна е още много свѣтлина. Тоя трудъ трѣбва да бжде проявенъ и тая свѣтлина очакваме да се разпрѣсне пакъ отъ страна на най-добритѣ синове на българския народъ, отъ неговитѣ професори, общественици и учители.

Въ това отношение въ послѣдно врѣме турено е щастливо начало отъ професоритѣ при Софийския университетъ А Иширковъ и Йорданъ Ивановъ. Първиятъ отъ тѣхъ написа съчинение „Запад-

нитѣ краиша на българската земя, а вториятъ „Българетѣ въ Македония“ — двѣ цѣнни съкровища за българщината изобщо.

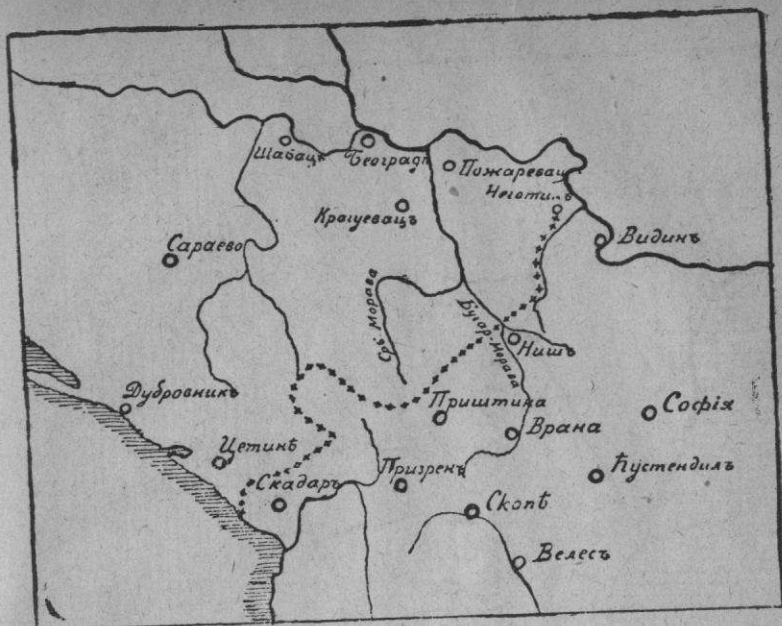
За назидание прѣди всичко на населението отъ новоосвободенитѣ земи, за ония, които ще посветятъ дарби и способности въ уредбата на тия родни кжтове и за всички, които по едни или други причини не сж могли да се насладятъ на споменатитѣ съчинения, а милѣятъ за своя родъ, почерпихъ съ благосклонното съгласие на любезнитѣ автори, всичката фактическа частъ въ настоящата книжка главно отъ тия два чисти извори.

София, Декември 1915 г.

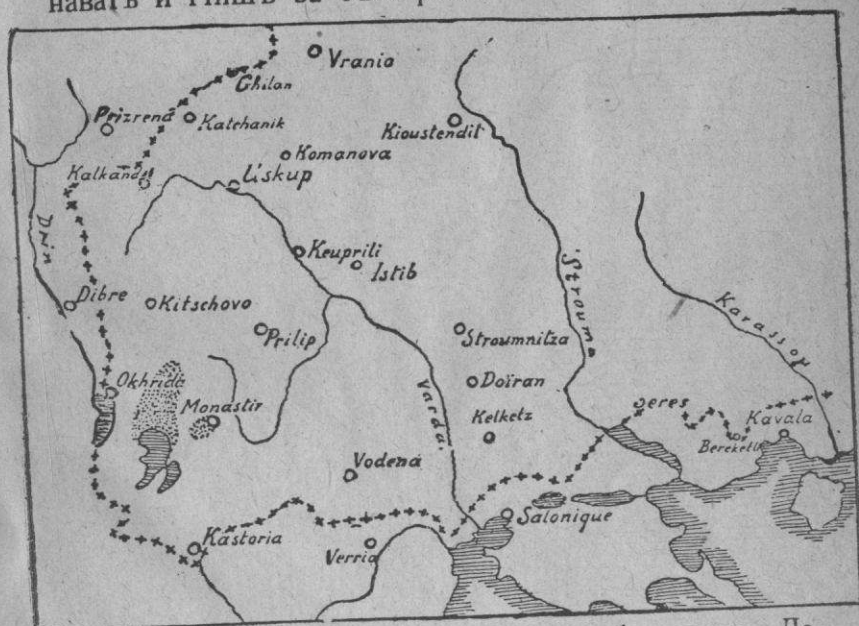

Изводъ отъ сръбската карта отъ 1853 г.

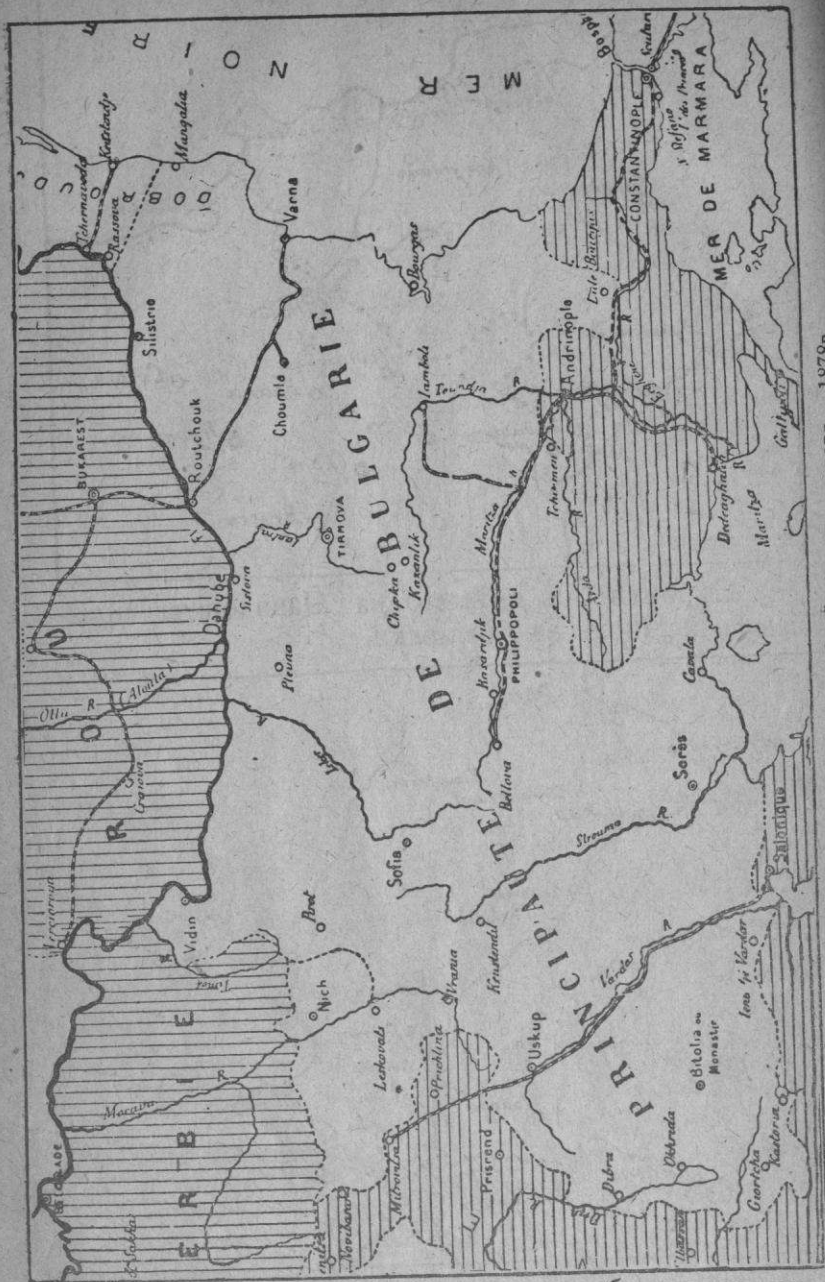
Ето що сж признавали за българско самитѣ сръбски учени въ 1853 година.

Сърбитъ отъ врѣмето на Давидовича признаватъ и Нишъ за български.

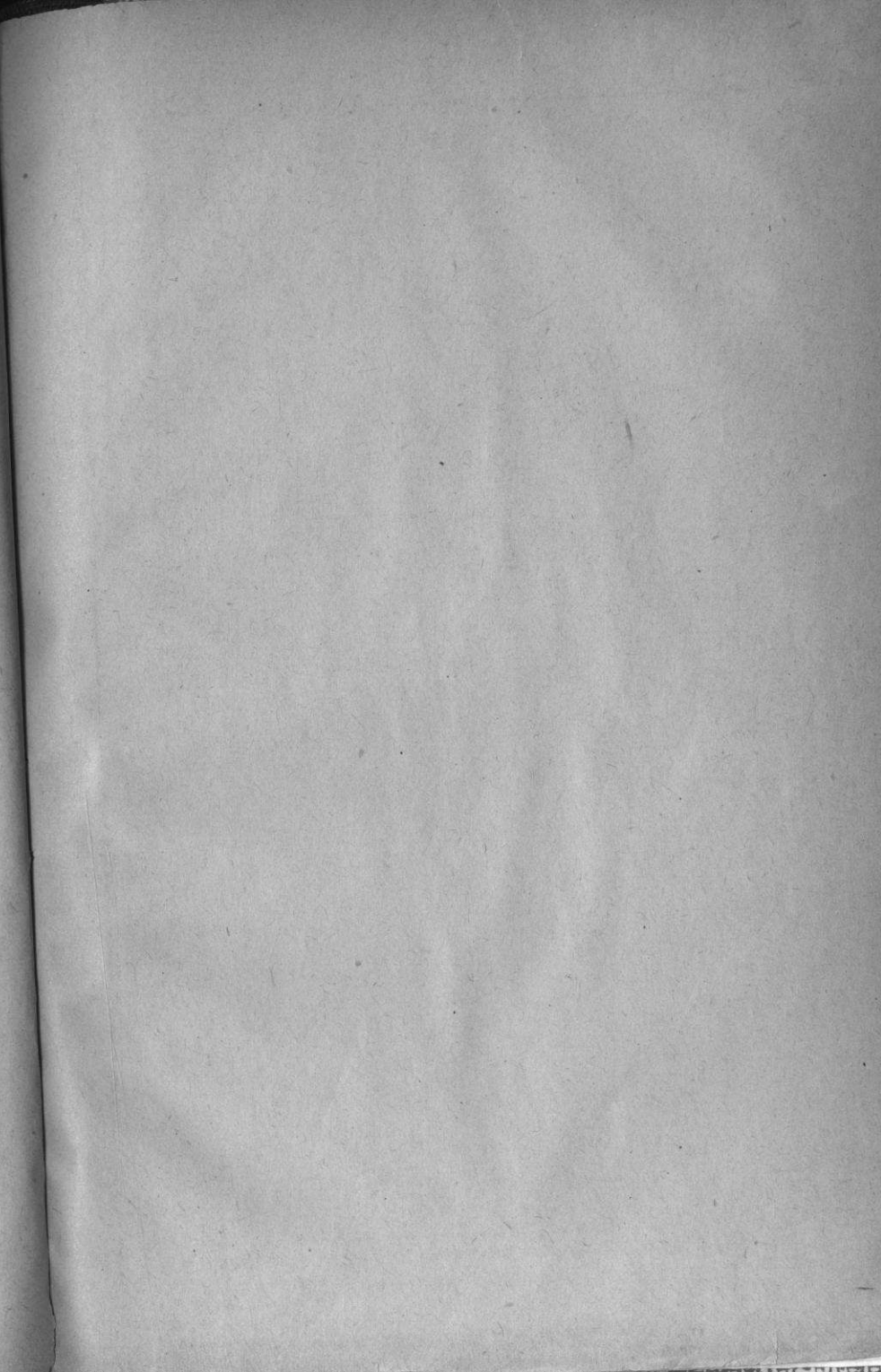

Ето коя земя признаватъ за българска Лежанъ и други учени европейци.

Карта приложена при Санъ-Стефанския договоръ, 1878г.

Това признаха тържествено за българско въ
1878 г. всичките велики сили.

Цѣна 10 стотинки